

על הזיקה שבין מקורות היהדות לבין הכשרת מורים לחינוך מיוחד – סקר עמדות בין מורי חינוך מיוחד במוסדות להכשרת מורים

חנה בלוך ומורות ותלמידות מתוך מגמת חינוך מיוחד

מבוא

במכללה אפרתה נפתחה מגמה לחינוך מיוחד והיא פועלת זו השנה הרביעית. במהלך גיבוש המגמה, קביעת מטרות ההוראה והתכנים, נעשה ניסיון לקבוע מהי האיכות הייחודית שהיינו רוצים לראות בבוגרת המגמה. בישיבות הצוות החדשיות של מורי החינוך המיוחד עלתה לדיון השאלה בדבר מקורות היהדות כמעצבי דמות המורה הדתית לילד החריג. יש לציין שמקצועות היהדות מהווים שלישי מכלל הלימודים של כל תלמידה במכללה. ההנחה הבסיסית היא שהמורה בחינוך הרגיל רכשה את יסודות היהדות והם מעצבים את עמדתה וגישתה לחינוך ולתוכני ההוראה שהיא מעניקה לאחר מכן לתלמידיה בחינוך הממלכתי דתי.

בחינוך המיוחד המצב שונה מעט. הגישה החינוכית לילד החריג על רקע נכויות פיזיות, רגשיות ושכליות מקבלת מעמד מיוחד במקורות היהדות. שאלות בדבר דרכי חינוכו, קבלתו בקהילה ומעמדו בקיום המצוות עלו מאז ומעולם (ראה מאמרו של מר רחמים מלמד בביטאון זה).

תרומת לימוד המקורות והקניית חינוך ערכי יהודי לחריג נראתה לצוות ברורה ומוכנת כחלק מהיות התלמידות בעלות אמונה דתית ומונחות על-ידי השאיפה לחנך את החריג להשתלבות בתרבות בה גדל. יחד עם זאת, במפגש עם השדה, בסדורים ובעבודה המעשית, עלו שאלות שהצביעו על קונפליקט ביישום ערכי הדת בחינוך החריג וביחס אל משפחתו. יש לזכור שבחנוך המיוחד ישנה מעורבות רבה של המחנכים בחיי היומיום של הילד, לא רק באמצעות ההוראה בכתה. על המורים מוטלת המשימה לחנך את הילד המתקשה לחיים עצמאיים הכוללים תפקוד בכל תחומי החיים. ההורים נוטים לערב את המערכת החינוכית במכלול חיי הילד ומשפחתו, ובעיקר מצפים להשתתפות בקבלת החלטות הקשורות בו.

משימות אלו המוטלות על המורה מחייבות אותו להתייחס לכל ילד בהתאם לרקע,

לסביבה בה גדל, בנוסף להתחשבות במצבו הגופני, השכלי והרגשי. השאלות שעלו עסקו בתחייה, האם המקורות היהודיים מספקים תשובות להתמודדויות היומיומיות של המורה עם הילד בעל הקשיים ועם משפחתו. כיצד ניתן להגיע אל הילד במצבו האישי, כשמדובר בחינוך הממלכתי דתי שבו לומדת אוכלוסיה מגוונת, באמצעות ערכי הדת בלבד. האם הוא מסוגל להבין או לעמוד במגבלות ובאיסורים ועד כמה ניתן ללכת לקראתו. לדוגמא: בתחום הכשרות – ילד בעל פיגור בינוני שחושק בגלידה חלבית סמוך לארוחה בשרית. ברור שניתן להתחמק מלהציבו מול מצב ספציפי זה – אך מצבים דומים תמיד יוצרו מחדש כשהילד אינו מסוגל להפנים את עקרונות הכשרות והתסכול רב. ניתן להוסיף ולהרחיב את הקונפליקט כשההורים דורשים מהמורה לא להקפיד איתו בענייני כשרות, ואם הוא מביע משאלה לאוכל – יש למלא אותה. המורה במצב זה עסוק בשאלות. מהי טובת הילד? מהם זכויות ההורים? מה אומרת ההלכה לגבי מקרה כזה?

היות שתופעות מסוג זה הינן חלק בלתי נפרד מעבודתו השגרתית, חשוב ביותר לגבש עמדה לגבי ההכשרה הערכית-יהודית שיש לתת לתלמידות המגמה. בשלב ראשון של תהליך זה, הוחלט לבחון מה נעשה במכללות אחרות, בתחום של הכשרת מורים במגמה לחינוך מיוחד. לצנות נראה שעל יסוד הממצאים יוכל לגבש תוכנית משלו, אשר תהיה פתוחה לביקורת, לדיון ולשיפור עם השנים, בעקבות הניסיון והמשוב שיתקבל מהשדה. יש לציין שלא מדובר במחקר, והמדגם אינו מיצג מבחינה סטטיסטית. היה זה ניסיון לשמוע, להבין, להרהר ולבדוק מה טוב עבורנו.

כנון בדיקת עמדות בנושא במכללות

בדיון כיצד ניתן לבדוק עמדות, הועלו שתי דרכים עיקריות:

הראשונה – באמצעות בדיקת תוכניות לימודים וסילבוסים של המגמות לחינוך מיוחד במכללות. הצבנו שאלה – האם קיים בתוך תוכנית הלימודים ביטוי כלשהו להוראת נושא מעמד החרגי ביהדות והיחס אליו במקורות.

דרך שניה היתה לבדוק את עמדת מרכזי החינוך המיוחד עצמם. בנקודה זו התלבטנו כיצד לברר זאת. העדפנו שלא לקיים ראיונות עומק עם מורי חינוך מיוחד במוסדות להכשרת מורים, הן בגלל הקושי הטכני ומסגרת הזמן המצומצמת והן בעטיו של חוסר ניסיון בניהול ראיונות כאלה. מגנט, חששנו ששאלות מסוימות פשוטות מידי תחטאנה ככלליות וסתמיות (מה דעתך על חשיבות שילוב מקצועות יהדות בלימודי החינוך המיוחד?). על כן, העדפנו לבדוק את תגובת המורים למקרים שאובים מתחום עבודתם המעוררים דילמות מוסריות וערכיות.

הציפייה היתה, שכתשובה יציגו המורים את מקורות הסמכות שלהם ועל איזה 'חומר ערכי' הם נשענים בפתרון הבעיה. קהל היעד של החקירה המצומצמת הזו היה מצומצם אף הוא – ציבור מרכזי מגמת חינוך מיוחד במוסדות להכשרת מורים. בהנחה כי אם קיימת מיומנות של שימוש בחומר הלכתי ואגדי בלימודי החינוך המיוחד, מורים אלה מופקדים על העברתה למורי העתיד. לצורך זה הוכן שאלון (ראה: נספח) וההנחיות בכתב ובעל-פה כיוונו את המשיבים להרחיב ולהוסיף בנקודה זו מעבר לתשובות הסטנדרטיות. הבקשות

לתשובה הופנו לעשרים מוסדות להכשרת מורים. בנוסף למכתב הרשמי הוצגו גם הסברים בעל-פה ותגובות לשאלות בעל-פה. התקבלו תשובות מעשר מכללות. בסגירה להלן נסווגו לחדריים (4), דתיים (3), וכלליים (3). יש לציין שניכרת רצינות רבה בתשובות ובתגובות לשאלון.

החינוך המיוחד בין לימודי היהדות – המצב הקיים

קשה מאוד לבדוק עד כמה משתמשים מורים לחינוך מיוחד 'שימוש משמעותי' במובאות מתוך מקורות ישראל העוסקים בחרגי. השתמשנו בביטוי 'שימוש משמעותי' שכן ספק אם מליצה או פתגם ממקורותינו המושמעים זעיר פה זעיר שם יכולים להשפיע בצורה משמעותית על התלמיד. בבדיקה ראשונית זו בדקנו אפוא רק אם יש קורסים או חלקי קורסים מגובשים המוקדשים לנושאים מגדרים דוגמת 'חינוך מיוחד ביהדות' או 'היחס לאחרגי ביהדות' וכו'.

הבדיקה נעשתה על פי תיאורי הקורסים בתוכניות הלימודים של המכללות השונות המוסדרות במכון מופ"ת תל-אביב.

אנו מבקשים להודות להנהלת המכון על הסיוע והיחס האדיב. ברשימת תוכניות הלימודים של המכללות והסמינרים מצאנו שני קורסים העוסקים במישרין בענייננו.

1. 'חינוך מיוחד במחשבת היהדות', בסמינר: בית יעקב למורות ירושלים. היקף 1 ש"ש.

2. 'הילד החרגי ביהדות', המרצה: רחמים מלמד, המכללה לבנות-ירושלים (בית וגן).

בירורים אלה העלו כי בשני קורסים שעניינם המרכזי אחד, יש נגיעה עקיפה בסוגיות חינוך מיוחד. בקורס הניתן במכללת אורות ישראל באלקנה בענין 'רפואה והלכה', ובקורס: 'סוגיות בתולדות החינוך היהודי' במכללת גורדון, חיפה.

בקורס: 'מבוא לחינוך מיוחד' בסמינר בית יעקב למורות ירושלים, מוקדש הפרק הראשון ל'חינוך מיוחד לאור השקפת חז"ל'.

בסיכום ניתן לומר כי יחס היהדות לחרגי, או הנחיות היהדות לטיפול בחרגי, אינם נושאי לימוד רווחים במערכת הכשרת מורים, על כל זרמיה, פרט לכמה יוצאים מן הכלל.

השאלון לברור עמדות

המטרה בשאלון (ראה: נספח) היתה לבדוק עד כמה נשענים המשיבים על חומרים יהודיים, ובאיזו מידה יש להם עמדות עצמאיות בנידון שהם מוכנים להציגם. השאלות נבחרו מתוך מכלול שאלות שהתלמידות העלו בשיעורי דידיקטיקה ובמהלך ההדרכה הפדגוגית. השתרלנו לכלול בשאלות סוגים שונים של חריגויות 'תחומי חיים שונים' – הורים ומשפחה, חינוך ודרכי הוראה, חברה ובריאות הגוף.

ניתנה בחירה מבין שלוש תשובות מנוסחות או רביעית פתוחה עם מקום להבעת דעה אישית.

הרצנו עמדות אחרות, כגון: עמדה הקוראת לוותר כליל על לימוד הסיפור המופשט ועמדה הקוראת ללמד אותו כפי שכתוב חומש.

במגזר החרדי עמדו על החובה ללמד את הסיפור. השאלה היא רק באיזה אמצעי המחשה להשתמש (בתנאי שלא ייפגע 'פשוטו של מקרא'). לאמור, הקפדה על לימוד תקני, לשיטתם, גם במצב הזה! במגזר הכללי העדיפו ללמד בשימוש בכל אמצעי המחשה! וכך גם במגזר הדתי.

השאלה התשיעית עסקה בהצגת עמדות בנושא הצעת חברות האם לעודד או לכוון לסרב. כצפוי, במגזר החרדי כיוונו מלכתחילה להפרדה מוחלטת בין המינים גם אצל חריגים מכל הסוגים. באחת התשובות הציע המשיב לבחון את מידת ההבנה של הנוגעים בדבר וייחסם ליהדות ולהיתרים ואיסורים, ומה מקומם של הוריים ודעותיהם בענין. במגזר הממלכתי כיוונו אחת התשובות לשיחה על הבושה, ותשובות אחרות כיוונו להסברה במה כרוך מצב החברות. התשובות במגזר הדתי היו דומות. באחת אף נאמר במפורש כי יש לעסוק עימם בשאלה כיצד מתנהגים במצב של חברות ולא דווקא במובן של מותר/אסור.

השאלה העשירית עסקה בשאלת השימוש בתאריך עברי בכיתה של תלמידים גבוליים. החשש שמא הוא מבלבל את התלמידים. האם לסמוך על שיקול דעת המורה המכירה את התלמידים, או להסביר שהתאריך העברי מהווה חלק מתרבותנו ואנו חייבים להגישו, או לציין שהשימוש בשני תאריכים מפתח את כישורי החשבון של התלמידים. בחינוך החרדי תמכו חדר-משמעות בלימוד על פי תאריך עברי. הועלתה אף הצעה להפסיק להשתמש בתאריך לועזי! והודגשה חשיבותו של התאריך העברי משום שהוא קשור בחגים מוכרים לילד. בחינוך הממלכתי והדתי נתנו מקום לשיקול דעת תוך עמידה על חשיבות התאריך הלועזי החשוב בחיי היומיום.

השאלה האחת עשרה עסקה בקביעה, כי הורים שאינם מקבלים חריגות של ילד הם לא בסדר ויש לחנכם לאהוב אותו.

במגזר החרדי הצביעו על הבעייתיות בשיפוט והערכת הורים והצורך לעודדם ולא לבקדם. הנחת היסוד הוא שדווקא טובת הילד מחייבת התחשבות בדעת ההורים. העמדות במגזר הכללי והדתי היו דומות למדי. כללית, אין להגיע לאהבה על ידי 'חינוך' ההורים אלא על-ידי יצירת אוריה מתאימה בצורה הדרגתית ומשכלת.

דיון

כפי שצויין במבוא, לא התכוונו להסיק מסקנות חד משמעיות מהתשובות, אלא להעלות הרהורים ומחשבות לגבי גישות ועמדות המתאימות למכללת אפרתה. המגזר החרדי לא היה היומני בתשובותיו, אך בלטו בו הישענות חזקה מאוד על ערכים יהודיים, יחד עם הבנת הפרובלמטיקה של העיסוק בחינוך מיוחד. כצפוי, במקרים לא מעטים הוצעה הפנייה לרב, והמורים לא נתנו תשובות הלכתיות ספציפיות בעצמם. אולם, בנוסף לכך הוצגה הזדהות חזקה מאוד עם הרקע היהודי וההסברים לתשובות ולפעולות המוצעות נשענו על השקפת עולם יהודית, אך ללא ציטוט של מקורות מדויקים כלשונם. יחד עם זאת, הובעה התחשבות במי שאינו מקבל את ההשקפה החרדית ונכונות מסיימת

להבינו. ניתן להבין מהתשובות כי המורה לחינוך מיוחד החרדי מנסה להביא לידי מיזוג את השקפת עולמו ואת מקצועו, גם אם מטבע הדברים אין השקפתם יכולה להרשות 'פסיקה' של מורה בכוחות עצמו ואפילו בדברים שהוא מבין בהם.

התשובות של המגזר הכללי קשורות יותר להשקפות כלליות ופחות להשקפות מוגדרות על הזכות של הוריה, אך השקפה זו מעוגנת חזק מאוד בעולמם ובמסורתם. כללית אולי ניתן ללמוד מכאן שמורה לחינוך מיוחד נדרש לשיקול דעת ערכי, ונוזק לעמדה, להשקפת עולם ברורה שחסייע לו להתמודד עם שאלות מקצועיות, יותר מאשר מורה רגיל. מעניין לציין את הדמיון בתשובות בין החינוך הממלכתי דתי למגזר הכללי ללא עירוב מוצהר של השקפת היהדות.

לאור הממצאים חזר הצוות לדון בשאלה המקורית לגבי הכשרת המורה בעלת ערכים דתיים בחינוך המיוחד. מחד, נראה לצוות שהפניית כל שאלה לרב אינה מתאימה, כפי שצויין גם בחינוך החרדי — כי אין זה מעשי לכל הורה ולכל דילמה דידקטית. מאידך, ראיית זכויות הפרט כערך עליון במנותק מהמשפחה ומהסביבה בה גדל גם היא אינה נראית הולמת.

לאחר דיון נוסף הגיע הצוות לעמדה שכנראה ראוי להעניק לתלמידי הכשרה ומודעות בכל טווח האפשרויות הקיימות ביחס לילד החרדי — עמדות דתיות-חרדיות מחד, וחיאוריות העומדות ביסוד זכויות הפרט מאידך, להראות שקיימות גישות ערכיות אלטרנטיביות לחינוך וטיפול בילד ובמשפחתו, ויש רצף של התייחסויות במקורות יהודיים שונים. נראה לנו שהתלבטות תוך שקילת כל האלטרנטיבות הקיימות, כשבקצו עומדת הכשרתה כמורה דתית, מאפשרת גיבוש דעה עצמאית אחראית על ידי המורה בהחלטותיה החינוכיות דידקטיות בנייהול הכיתה.

בהכרת כל קשת הדעות יש תרומה כפולה: מצד אחד, היא בסיס לסובלנות, לקבלה ולאמפטיה אמיתיים וכנים יותר של המורה עם ההורים, תהיה העמדה בה הם מחזיקים אשר תהיה. דוגמא לכך ניתן לקחת את התופעה של הורים הלוקחים את ילדם הפגוע לעבודת תהליך "לידה מחדש" באמצעות קרביים של פרה. המורה לחינוך מיוחד עשויה להגיב לביקורת שיפוטית ודחייה של מעשים מסוג זה. ניתן למנוע יחס זה רק מתוך ידע מקיף מאילו מקורות נובעים תופעות כאלו, ידע זה מאפשר למורה להבין טוב יותר את מניעיהם של ההורים ולהגיע איתם להידברות בנושא זה.

מצד שני דרך זו מאפשרת למורה לשתף את ההורים בתהליך קבלת החלטות חינוכיות תוך הצגת מגוון מרבי של האלטרנטיבות הקיימות בתחום ושקילתם. ההצעות המגוונות שבמקורות יכולות להעיד על כך שהבעיה אינה בלעדית להם, הסמכות של המקורות יכולה לרכך התנגדות של הורים להצעות טיפול, הורים עשויים להיענות להצעה "ניטראלית" מהמקורות שאיננה מוצגת כהצעתו של המורה או המטפל. לשם כך יש, כמסקנה מתבקשת, לגלות את החומר המתאים במקורות, לעבדו ולהתאימו למסגרות החינוך המיוחד.

לסיכום, נראה לנו שדרך משולבת זו יש בה כדי לעורר אמון ולטפח גישה אישית כלפי צרכי הילד ומשפחתו, ובסופו של דבר להביא לשיתוף פעולה של ההורים עם המורה וצוות ביה"ס הממלכתי דתי בתהליך השיקומי של הילד.

נספח

לכבוד

מרכז מסלול או מדרין פדגוגי במגמת החינוך המיוחד
מכללה

שלום וברכה,

במסגרת החוג לחינוך מיוחד במכללת "אפרתה", אנחנו עורכים 'סקר עמדות' בין מורים בנושאי 'חינוך מיוחד'. מטרתנו חינוכיות, ואין צורך לומר שאנו מחוייבים לשמור על סודיות ואנונימיות בכל הקשור לפרטים מזהים.

נודה לך עבור הבעת עמדתך באמצעות תגובותיך לארועים המובאים להלן: כרצוננו להדגיש שאין תשובה או עמדה נכונה יותר מאחרות.

א. בשיעור דידקטיקה של החינוך המיוחד תלמידה מספרת ששמעה את אמו של יוסי, שסובל מפיגור, שואלת את המורה: "הרופא אמר לי היום שאני נושאת עובר הסובל מתסמונת דאון, אני שוקלת אם לבצע הפלה, ואני מתלבטת מאוד". מה לדעתך על המורה להשיב:

1. עליה לומר לאם, שהיא סבלה מספיק, ועליה להרהר היטב אם היא רוצה לעבור את הכל שוב.
2. עליה להמליץ לאם לא להפיל, כי המסר לילד הפגוע החי עלול להיות: אינך רצוי.
3. על המורה לומר, שאין זה מסמכותה לענות, וכדאי שתתייעץ עם סמכות אחרת.
4. אחר.

ב. בדיון לאחר סיור קשה בביה"ס לילדים אוטיסטים, תלמידה שואלת: בשביל מה צריך להשקיע בהם כל כך הרבה, כל אחד מהם מקבל טיפול אישי של מורה, מרפאה בעיסוק, מרפאה במוזיקה ועוד. הרי הם אינם מודעים למצבם. אולי ההשקעה בהם מונעת השקעה מילדים, שיכלו להפיק מההשקעה יותר. מה תהייה תשובתך לה –

1. משקיעים בילדים כדי שההורים ירגישו שתומכים בהם.
2. לכל ילד, באשר הוא, יש זכות למילוי צרכיו החינוכיים.
3. אם לא נשקיע בהם הם יתדרדרו.
4. אחר

ג. תלמידה מספרת בשעור, שבשבת בבית הכנסת העלו לתורה, ילד שבקושי יכול היה

סקר עמדות

לומר את הברכות, נשמעו גיחוכים וצחקוקים בקהל. לדעתה, לא כדאי להכניס ילדים כאלה למצב כזה, כיוון שהם מכיישים את המשפחה ואת עצמם. כיצד תגיב להצהרה זו.

1. את צודקת.
2. אם האירוע חשוב למשפחה אז יש להיענות לבקשתם.
3. הרב של בית הכנסת או האחראים על התפילה בבית הכנסת צריכים להחליט, מי ראוי לעלות לתורה ומי לא.
4. אחר.

ד. בעקבות שיחה של שנה ג' עם המפקח על החינוך המיוחד, על כניסה לעבודה בשדה, תלמידה שואלת: בשביל מה להפריד בין חינוך מיוחד ממלכתי לממלכתי דתי, חבל על הכסף. ישנן דוגמאות של בתי ספר אחרים כמו: בתי"ס לילדים עם שיתוק מוחין, עוורים, חרשים שבהם משולבים כל הזרמים, כולל ערבים, והעבודה מוצלחת מאוד. מה תענה לה.

1. את צודקת זוהי חלוקה ששיקוליה ארגוניים בלבד.
2. להורים לילדים חריגים יש זכות לבחור את הזרם בה ילמד בנם בדיוק כמו להורים לילדים רגילים. אם היה יותר תקציב היו מחלקים את כל המסגרות.
3. לכל זרם יש הקשפת עולם משלו כאשר לטיפול בחריג.
4. אחר.

ה. בשיחה מסכמת במוסד לילדים עיוורים התלמידה שואלת: למה אין מכניסים את כל הילדים החריגים למוסדות, כך מצד אחד המשפחה תסכול פחות מהעול של הטיפולים ותימנע מהם הבושה, ומצד שני הילד יקבל כל מה שהוא צריך. מה דעתך.

1. תלמידה מספרת שבתקופת האימון, טוענים הורים בפגישות איתם, שהם לא רוצים לעשות ניתוח לב לילד הסובל מתסמונת דאון, כיון שכין כך ובין כך חייו לא שווים. היא שואלת מה דעתך, כיצד תגיב.
1. הם צודקים, עדיף כך.
2. צריך לומר להם, שהחיים של בעלי תסמונת זו טובים היום מבעבר.
3. אומר לתלמידה שלא תביע את דעתה, ולכל הורה הזכות לקבוע מה יעשה עם ילדו.
4. אחר.

ז. במהלך הכנת מערכי שיעור לילדים אוטיסטים בנושא "החגים" תלמידה אומרת: בזכו זמן ללמד את הנושא, הם בין כך ובין כך לא מבינים ולא תופסים במה מדובר. עדיף ללמד דברים שיעזרו להם בחיים.

1. אומר להם שהם יקלטו משהו, ובשביל זה מלמדים.
2. אומר לה שהיא צודקת, שעור אחר בלבד יספיק.
3. אחר.

ח. שתי סמינרסטיות אמורות להכין מערכי שעורים בביה"ס לליקויי למידה קשים, הן מתוכחות איך להעביר לילדים את סיפור אדם וחווה בגן עדן. מהי עמדתך.

1. להשתמש בכל אמצעי ההמחשה הקיימים כדי שיוכלו להבין מהו גן עדן.
2. אין טעם בכלל להסביר, כי הם לא יבינו סיפור כל כך מופשט.
3. להעביר את הסיפור כפי שכתוב בחומש, יקלטו מה שיקלטו.
4. אחר.

ט. בכיתת לקויי למידה בחטיבת ביניים פונה יפית לסמינרסטית ואומרת לה, שיוסי הציע לה חברות, והוא מאוד מוצא חן בעיניה אבל היא מתביישת.

מה תמליץ לעשות במקרה כזה?

1. לתמוך בה ולעודד אותה להשיב בחיוב.
2. לשוחח עם יוסי ויפית ולהסביר להם מה מותר ומה אסור בחברות בגיל זה.
3. לעודד אותה לסרב ליוסי.
4. אחר.

י. בכיתה לילדים גבוליים החליטה המורה שאין צורך לכתוב תאריך עברי, כיוון שהוא מבבל את הילדים. הסמינרסטית שואלת מה דעתך.

1. המורה מכירה את הילדים, ואם היא מחליטה לוותר על תאריך עברי צריך לסמוך עליה.
2. יש להסביר למורה, שתאריך עברי הוא חלק מהתרבות הישראלית, ולכן חשוב שהילדים יהיו מודעים לו.
3. השימוש בשני התאריכים מפתח את הכשרים החשבוניים לכן רצוי להשתמש בשניהם.

4. אחר.

יא. בדיון על משפחת הילד החרגי טענה תלמידה, שהורים שאינם מקבלים את החרגיגות של הילד שלהם הם "לא בסדר" ויש לחנכם לאהוב את הילד. מה דעתך.

1. הם אכן "לא בסדר" — אלמלא זאת ילדם לא היה חריג. כל כך.
2. אי אפשר לחנך לאהוב.
3. היא צודקת — על המורה לתת להם דוגמא בהתייחסותו לילדים, איך אפשר לאהוב חריג.
4. אחר.